

بررسی تحول قطننامه‌های مرمت شهری در ایران

چکیده-

با وجود پیشینه سی ساله ایران در زمینه همایشهای مرمت شهری، تاکنون فرایند تحولات مرمت شهری در کشور از لابلای نتایج آنها استخراج نشده است. به همین جهت، مقاله حاضر ابتدا متن اصلی قطننامه‌ها و جمع‌بندیهای هفت همایش مؤثر در شکل‌گیری تفکر مرمت شهری در ایران را منعکس می‌نماید و سپس به بررسی گاهشمارانه نتایج آنها می‌پردازد. نتیجه نهایی این مطالعه در قالب جدول تحلیلی سیر تحول مرمت شهری در ایران ارائه شده است.

کلیدواژه

مداخله در بافت، مرمت شهری، توسعه درونی، هویت، مدیریت و برنامه‌ریزی، قانونگذاری، مشارکت.

مقدمه

سی سال از برگزاری نخستین کنگره بین‌المللی معماران، تحت عنوان بررسی امکان پیوند معماری سنتی با شیوه‌های نوین ساختمان، می‌گذرد. برای اولین بار در ایران، جمعی از مشاهیر معماری جهان گردآمدند تا پیرامون پرسشهای بی‌زمانی در خصوص سنت و تکنولوژی به گفتگو بپردازند. توصیه‌های کنگره، جملگی بر ضرورت نگاهداری و احیای ابنیه و ساختارهای شهری، و روشهایی در جهت تحقق این امر مهم متمرکز می‌شد. از این‌رو، شاید بتوان این کنگره را به منزله نقطه آغازی برای سلسله همایشهای پس از آن قلمداد کرد.

در طول سه دهه اخیر، بیش از ده همایش در دو دوره - ۱۳۴۹ تا ۱۳۵۵، و ۱۳۶۷ تاکنون - از سوی وزارت مسکن، دانشگاهها و سازمان میراث فرهنگی برگزار شده که در این میان هفت همایش مستقیماً، و یا در چارچوب مسائل شهری دیگر، به بررسی موضوع مرمت ابنیه و حفاظت از مراکز تاریخی و بافتهای قدیم پرداخته‌اند: (۱)

* - کارشناس دفتر مطالعات و تحقیقات سازمان عمران و بهسازی شهری.

* مهندس نیلپر هنرور

همایشهای دوره اول (۱۳۵۵ - ۱۳۴۹)

نخستین کنگره بین‌المللی معماران (وزارت آبادانی و مسکن، اصفهان - شهریور ۱۳۴۹)؛

سمینار مرمت بناها و شهرهای تاریخی (دانشگاه تهران، تهران - آذر ۱۳۵۰)؛

نخستین سمپوزیوم معماری و شهرسازی مسکن، وزارت آبادانی و مسکن (تهران - دی ماه ۱۳۵۰)؛

دومین سمپوزیوم معماری ایران - معماری امروز ایران (وزارت آبادانی و مسکن، تهران - اسفندماه ۱۳۵۱)؛

همایشهای دوره دوم (۱۳۶۷ تاکنون)

سمینار تداوم حیات در بافت قدیم شهرهای ایران (دانشگاه علم و صنعت، تهران - ۱۳۶۷)؛

چهارمین همایش سیاستهای توسعه مسکن در ایران - همایش تخصصی بافتهای شهری (وزارت مسکن و شهرسازی، سازمان ملی زمین و مسکن، مشهد - خرداد ۱۳۷۶)؛

سمینار تخصصی مبانی مداخله در بافتهای شهری (وزارت مسکن و شهرسازی، شرکت عمران و بهسازی شهری، تهران - مرداد ۱۳۷۸)؛

◆ قطعهنامه کنگره بین‌المللی معماران - بررسی امکان پیوند معماری سنتی، با شیوه‌های نوین ساختمان[#]

وزارت آبادانی و مسکن

اصفهان - شهریور ۱۳۴۹

الف - تصمیمات کنگره

۱) بنظر شرکت کنندگان، موضوعی که موجب تشکیل کنگره گردید بسیار مناسب و بموقع بوده و برگزاری آن در ایران از این نظر که این کشور دارای موقعیت تاریخی در تمدن بشر می‌باشد جالب است. اعضاء کنگره مراتب حقیقت‌جویی خود را نسبت به دولت ایران - وزیر آبادانی و مسکن و سایر سازمانهای مسئول از جمله انجمن آرشیتهای ایران که بانقش خود نخستین کنگره بین‌المللی معماران در اصفهان را بصورت واقعه‌ای مهم و فراموش نشدنی در آورده‌اند، ابراز می‌دارند.

۲) کنگره معتقد است که همه ساله یک سمپوزیوم ملی از معماران کشور و هر چهار سال کنگره بین‌المللی در ایران تشکیل گردد.

۳) برای اجرای تصمیم فوق، باید یک دبیرخانه دائمی که در فواصل بین کنگره‌های بین‌المللی انجام وظیفه نماید، بشرح زیر تأسیس گردد:

◆ دبیرکل

◆ کمیته اجرایی

◆ کمیته مشورتی

دبیرکل از طرف وزارت آبادانی و مسکن دولت ایران تعیین خواهد شد.

◆ کمیته اجرایی مرکب از یک نماینده از هر یک از سازمان‌های زیر خواهد بود:

◆ دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران - دانشکده معماری دانشگاه ملی - انجمن آرشیتهای ایران و دو نفر از معماران معروف ایران بانتخاب دبیرکل.

کمیته مشورتی مرکب از اشخاص زیر خواهد بود:

آقایان: ژرژ کاندیلیس - محسن فروغی - باک مینستر فولر - لوئی کان - لودیویچو کوارونی و م. حسینف.

وظائف دبیرخانه بقرار زیر است:

◆ تأسیس آرشیوهای دائمی کنگره که در آن کلیه

- اصل همه قطعهنامه‌ها بدون ویرایش آورده شده است.

۳) ارتباط بین سنت و آموزش معمار وقتی بطور مشخص بیان می‌گردد که روشهای آموزش برای دانشجویان الهام و امکاناتی فراهم آورد که بوسیله آن بتوانند شناسایی عمومی و کلی زمان خود را بدست آورده و آنان را مواجه با واقعیات دنیا و کشور خود بنمایند بنحویکه بتوانند گذشته را ارزیابی، زمان حال را درک و آینده را کشف نمایند.

ج - توصیه‌های کنگره

۱) شرکت‌کنندگان در کنگره فرصت یافتند که تعدادی از بناها و شهرهای تاریخی ایران را در جریان کنگره بازدید کنند و مایلند احترام و احساس خود را نسبت باین میراث معماری و فرهنگی ابراز نمایند، درک، نگاهداری و ترکیب این ثروت تمدن و فرهنگ با بافت فعلی جامعه ایرانی و محیط فیزیکی و مادی آن اجتناب ناپذیر است.

۲) در جریان تحول اجتماعات ایران باید توجه مخصوصی نسبت به حفظ و تجدید حیات الگوها و نظام با ارزش منطقه‌ای و شهری موجود مبذول گردد.

۳) کنگره توجه داشته که برنامه‌های مطالعاتی و تحقیقاتی که منجر بتوسعه شناسایی‌های کیفی و کمی و درک انسان و محیط او باشد، مورد نیاز است. بخصوص باید نسبت بجمع‌آوری اطلاعات مربوط به معماری منطقه‌ای و الگوهای مسکونی ایران مبادرت گردد.

۴) مبادلات برنامه‌های بین دانشکده‌ها و دانشگاهها دارای اهمیت بوده و باید توسعه یابد تا منجر بتکامل و گسترش رابطه بین آموزش معماران گردد. چنین بنظر می‌رسد که آموزش همه جانبه معمار مستلزم مشارکت فعالانه در مسائل مربوط بمحیط کلی زندگی بشر می‌باشد.

◆ قطعنامه سمینار مرمت بناها و شهرهای تاریخی

دانشگاه تهران

تهران - آذر ۱۳۵۰

اولین سمینار مرمت ابنیه و شهرهای تاریخی یادداشتی که در پایان آن عنوان آورده می‌شود که از تاریخ ۲۰ تا ۲۴ آذرماه به دعوت دانشکده هنرهای زیبا و همکاری دانشکده معماری دانشگاه رم با شرکت استادان و محققین ایرانی و ایتالیایی در دانشگاه تهران برگزار گردید در خاتمه فعالیت‌های خود تصویب نمود که:

فعالیت‌های کنگره نگاهداری شود و در دسترس اهل فن قرار گیرد.

◆ تهیه و انتشار مذاکرات نخستین کنگره بین‌المللی به سه زبان فارسی انگلیسی و فرانسه ظرف مدت شش ماه از این تاریخ.

◆ تهیه برنامه و ترکیب تشکیل هر سمپوزیوم ملی و کنگره بین‌المللی آینده.

◆ تهیه اساسنامه مربوط به دبیر خانه دائمی و ارائه آن برای تصویب به کنگره بین‌المللی آینده.

ب - خلاصه مباحثات کنگره

۱) سنت از آثرو دارای ارزش است که هویت، خصوصیات مادی و انسانی، شهر، منطقه، کشور، مکان و عالم را حفظ و تأمین می‌نماید. مفهوم سنت بسیار ظریف و دقیق و گاهی خطرناک می‌باشد. معماری گذشته کتابی است که تاریخ یک کشور و تجدید همیشگی آن را بیان می‌کند، احترام به سنت عبارتست از ساختن منازل، شهرها و محیط با تمام شرایط زمان با توجه به پیش‌بینی آینده.

۲) هر دوران تکنولوژی خاص خود را بکار می‌برد و مقدمه یک تکنولوژی جدید است. تفاوت زمان ما با دوران گذشته آن است که تکنولوژی سابق محدود بوده در حالیکه اکنون امکانات نامحدودی که تغییرات آشکار و سریع و ابهامات و تضادها را برمی‌انگیزد، ارائه می‌دهند. در این موقعیت فقط آن انتخاب تکنولوژی باید صورت گیرد که از عوامل شناخته شده تاریخی و جغرافیایی متأثر باشد. ولی بالاتر از همه خلق انسانی است که هدف اساسی ما را تشکیل می‌دهد در نتیجه انتخاب تکنولوژی باید از این هدف الهام بگیرد. در هر زمان چه دیروز چه امروز هرگز نباید فراموش کرد که تکنولوژی فقط یک وسیله است و نه هدف.

تجاری، حکومتی و مذهبی را در زمینه چگونگی به وجود آمدن آنها، قدمت بافت، خصوصیات شهرسازی و عوامل نظم دهنده آن، تیپولوژی واحدهای مسکونی در رابطه با سکن مردم و ویژگی های اقلیمی و جغرافیایی و نیز خصوصیات زیبایی شناسی معماری و باستانشناسی و غیره مورد مطالعه قرار دهد. مطالعات فوق به صورتی تنظیم خواهد شد که جهت تهیه طرحهای جامع بتواند مورد استفاده قرار گیرد.

روابط

مرکز تحقیقات شهرهای تاریخی به عنوان مرجعی است که در آن متخصصین و صاحب نظران دانشگاه تهران، دانشگاه ملی ایران، سازمان ملی حفاظت آثار باستانی ایران، انجمن آثار ملی، اداره کل اوقاف، وزارت آبادانی و مسکن، وزارت فرهنگ و هنر و سازمان برنامه شرکت دارند.

این مرکز به عنوان رابط و هماهنگ کننده فعالیتها و برنامه های مطالعاتی و تحقیقاتی که در مؤسسات فوق به طور جداگانه انجام می شوند شروع به کار می کند و هر نوع برنامه تحقیقاتی و مطالعاتی و نیز هر گونه طرح اجرائی در زمینه بافتهای شهرهای قدیمی می بایست، قبل از انجام، مورد رسیدگی و تصویب این مرکز قرار گیرد.

مرکز تحقیقاتی علاوه بر این موظف می گردد روابط مؤسسات اجرایی و مطالعاتی کشوری را در رابطه با مؤسسات بین المللی (یونسکو، ایکوموس) تنظیم نموده حداکثر کوشش را برای اخذ کمک و اطلاعات از مراجع بین المللی برای شناخت مسائل بنماید.

ماهیت

مرکز تحقیقاتی فوق به عنوان یک مرکز فرهنگی و علمی شناخته شده و دانشگاهها سهم قابل توجهی را در آن دارا خواهند بود و این مرکز تحقیقاتی علاوه بر ایجاد هماهنگی هایی که اشاره گردیده و استفاده از مؤسسات بین المللی برای انجام فعالیتها و گرفتن کمکها موظف است رأساً مطالعاتی را نیز به عنوان نمونه و الگو آغاز نماید. این مطالعات در تهیه طرحهای تفصیلی مورد استفاده مقامات مسئول قرار خواهند گرفت. شرکت کنندگان در سمینار توصیه می کنند و انتظار دارند که هر چه زودتر مقامات مسئول

۱ - قبل از هر چیز مفید و مثبت بودن نتایج سمینار مورد تأیید قرار گرفت چه، در مدت انجام آن، میسر گردید شناخت جامعی از وضع مراکز تاریخی ایران بدست آید.

۲ - مسئله حفاظت و مرمت بناها و شهرهای تاریخی تنها یک مسئله فنی و فرهنگی نبوده بلکه، در زمینه ترقی و توسعه کشور، وظایف و تعهدات مشخصی را برای مسئولین ایجاب می کند.

۳ - شرکت کنندگان ایرانی و ایتالیایی در سمینار لزوم مقررات و ضوابطی را که موقتاً جلوی مداخلات و تغییرات آزادانه را در مراکز تاریخی بگیرند تأیید می کنند و نیز خواستار آن اند که هر گونه مداخله در فضای داخلی و در مجاورت این بافتهای قدیمی، تا تهیه و تصویب طرح جامع شهر و طرحهای تفصیلی مربوط، منوط به رعایت مقررات و ضوابط فوق باشد.

۴ - در دوره موقتی که به آن اشاره گردیده کلیه فعالیتهایی که برای بهبود وضع مراکز تاریخی انجام خواهد شد می تواند زیر نظر مؤسسه ای که از متخصصین مرمت و حفاظت شهرهای تاریخی و صاحب نظران تشکیل خواهد گردید انجام یابد و همچنین طرحهای تفصیلی که به آن اشاره شد و تصویب این مؤسسه خواهد رسید و نیز، با توجه به اینکه پیشرفت توسعه امور مربوط به مرمت و شهرهای تاریخی و دانش مرمت بستگی مستقیم به وجود و میزان آمادگی مؤسسات و مراکز تحقیق و تعلیماتی دارد، و با تکیه بر متن گزارشات و پیشنهادات و بحثها، سمینار تأسیس یک مرکز تحقیقاتی را با خصوصیات زیر توصیه می کند:

هدف

مرکز تحقیقاتی لازم است، در تمامی سطح کشور، خصوصیات ابنیه و مراکز تاریخی شهری اعم از مسکونی،

موجبات تأسیس مرکز تحقیقاتی ابنیه و مراکز تاریخی را با توجه به ضوابطی که در فوق به آن اشاره گردید فراهم نمایند. سمینار نیز توصیه می‌نماید تا با مساعدت دولت، از طریق برنامه‌های آموزشی دانشگاه‌ها و همچنین مدارس، به کمک وسائل ارتباطات جمعی، موجبات آشنایی و علاقه‌مندی هر چه بیشتر مردم را به اهمیت و ارزش فرهنگی و لزوم حفظ ابنیه و مراکز تاریخی فراهم آورد. شرکت‌کنندگان در سمینار توصیه می‌کنند که تا تشکیل موسسه مورد نظر کمیته‌ای از صاحب‌نظران و با شرکت نمایندگان دانشگاه تهران و دانشگاه ملی تشکیل گردد و طرح‌های جامع و تفصیلی مربوط به بافت‌های و مجموعه‌های تاریخی را مورد بررسی و اظهار نظر قرار دهد.

◆ نتیجه‌گیری از نخستین سمپوزیوم معماری و شهرسازی مسکن وزارت آبادانی و مسکن تهران - دی ۱۳۵۰

۱ - مسائل کلی و برنامه‌ریزی

۱ - نظر به اهمیت موضوع مسکن و تنوع مسائلی که طراحان و مجریان چه در بخش خصوصی و چه در بخش دولتی با آن روبرو می‌باشند همانطور که در قطعنامه کنگره سال ۱۳۴۹ اظهار شده تشکیل مجدد سمپوزیوم هر سال یکبار برای بحث درباره آنچه که انجام شده و آنچه که باید انجام شود مطلوب و مستند باشد و در سمپوزیوم‌های بعدی باید مسائل خاص بطور محدود و مشخص مطرح شوند تا حتی الامکان به نتایج عملی منجر گردد.

۲ - مضیقه مسکن در شرایط حاضر ایجاب می‌کند که در برنامه پنجم عمرانی کشور و برنامه‌های بعد برای مسکن برخلاف برنامه قبلی اولویت خاصی قائل گردند و فصل جداگانه‌ای مجزا از فصل ساختمان برای آن در نظر گیرند.

۳ - هر چند در سالهای اخیر کوشش‌هایی در جهت بررسی کلی احتیاجات مسکن بعمل آمده و برنامه‌هایی تهیه و پیشنهاد گردیده است ولی چنین بنظر می‌رسد که هنوز در این زمینه باید سعی و کوشش فراوان و پی‌گیر مبذول و همکاری نزدیک بین موسساتی که در این راه فعالیت دارند (وزارت آبادانی و مسکن، بانک مرکزی ایران، مرکز آمار ایران، بانک رهنی ایران و موسسات علمی و تحقیقاتی) بوجود آید و مخصوصاً شهرداریها برای همکاری مستمر جهت تهیه آمارهای فعالیت و روشن کردن گرایش‌های کمی و کیفی و بررسی مصالح و غیره تجهیز شود تا در ظرف چند سال نکات

تاریک، روشن و مجهولاتی که در حال حاضر موجود است معلوم گردند.

۴ - در بررسیها و تهیه برنامه‌ها و طرحها مخصوصاً باید به احتیاجات و خواسته‌های قشرهای مختلف اجتماع که باعث رضای خاطر و آرامش روحی می‌گردد توجه کرد و ضوابط و معیارها را تا حد امکان با آنها منطبق ساخت ولی بنحوی که عقب‌ماندگی‌های بهداشتی و اجتماعی بتدریج رفع گردند.

۲ - مسائل مربوط به زمین و تأسیسات و تجهیزات شهری
۱ - تأمین زمینهای کافی با تأسیسات و تجهیزات شهری و به قیمت مناسب همانطور که دولت اعلام نموده است مقدمه لازم بر اجرای برنامه‌های خانه‌سازی است.

۲ - حل مشکل زمینهای شهری واحد تأسیسات که نارسائی قوانین و مقررات موجود مانع از نوسازی و استفاده بهتر از آنها می‌گردد در عرضه زمین برای ساختمان مستقیماً تأثیر خواهد کرد.

۳ - مسائل مربوط به شهرسازی و معماری

۱ - در طرحهای شهرسازی حمایت از بافتهای سنتی فقط تا حدی که موجب اختلال در نظام شهری نباشد مطلوب می‌باشد.

۲ - اجرای تدریجی طرحهای جامع شهری باید بوسیله وضع مقررات قانونی مترقی که با رعایت جهات لازم تدوین شده باشد تأمین گردد و طرح‌های تفصیلی و اجرایی مغایر با اصول اساسی طرح کلی نباشد.

۳ - از لحاظ معماری در تهیه طرحهای ساختمانی اعم از انفرادی یا آپارتمان از تقلید کورکورانه نمونه‌های خارجی اجتناب شود و بدون افراط در تقلید از گذشته مقتضیات طبیعی و شرایط اقلیمی و اجتماعات گروه‌های مختلف و اجتماعی مصالح کلی کشور رعایت گردد. و این موضوع در درجه اول در مورد ساختمان‌های مسکونی دسته‌جمعی که توسط دولت و یا سازمانهای وابسته به آن ایجاد می‌شود مورد توجه قرار گیرد.

۴ - مسائل مربوط به اعتبارات

۱ - برای تأمین مسکن طبقات بی‌بضاعت و کم درآمد تخصیص اعتبارات کافی در بودجه‌های سنواتی کشور ضرورت تام دارد. چه، این سرمایه‌ها در شرایط عادی قابل برگشت نیست و بخش خصوصی نیز در مورد این طبقه تمایلی برای سرمایه‌گذاری ندارد.

۲ - برای طبقات متوسط اعتبارات دولتی بصورت وام

◆ قطعنامه دومین سمپوزیوم معماری ایران -

معماری امروز ایران

وزارت آبادانی و مسکن

تهران - اسفند ۱۳۵۱

دومین سمپوزیوم معماری که در تعقیب مصوبات کنگره بین‌المللی معماران که در سال ۱۳۴۹ در اصفهان تشکیل شده بود از روز شنبه بیست و هشتم بهمن تا سه شنبه اول اسفندماه ۱۳۵۱ در تهران تشکیل و طی آن موضوع «معماری امروز ایران» از نظر ارتباط با پیشرفت تکنولوژی و مسئله مسکن و بخصوص مسائل شهرسازی مورد بحث و مذاقه شرکت‌کنندگان در سمپوزیوم قرار گرفت. از مجموع سخنرانیها و تبادل نظرهایکه در جلسات این سمپوزیوم بعمل آمد، ابتدا از این نظر که سمپوزیوم معماری همزمان با برنامه پنجم عمرانی کشور که در آن نوسازی شهرها و روستاها سهم عمده‌ای از سرمایه‌گذاری دولتی را به خود معطوف خواهد داشت تشکیل گردیده و نظرباینکه محتوای پیشنهادات آن برای سازمانهایی که در امر سازندگی کشور سهمی دارند، راه این سازندگی را هموارتر خواهد نمود مورد استقبال و تأیید شرکت‌کنندگان قرار گرفته و نکات زیر بعنوان نتیجه این مباحثات و پی‌گیری اعلام می‌گردد.

نظرباینکه نمی‌توان کلیه مسائل و مشکلات معماری و شهرسازی را در زمان کوتاهی حل و فصل نمود، برای حصول به هدف، پیشنهاد می‌گردد که در فواصل سالانه سمپوزیوم جلسات بحث و تبادل نظری با مشارکت عده‌ای صاحب‌نظران در دبیرخانه شورایعالی شهرسازی ایران تشکیل و نتایج آن در برنامه کار سمپوزیوم‌های بعدی قرار گیرد.

۱ - ابتکار وزارت آبادانی و مسکن و دبیرخانه شورایعالی شهرسازی در برگزاری مسابقات معماری و طرحهای مجتمع شهری مورد تأیید و استقبال شرکت‌کنندگان در سمپوزیوم قرار گرفت، و انتظار می‌رود که این شیوه در مقیاس وسیع‌تری پی‌گیری گردد.

۲ - تأسیس یک مرکز در دبیرخانه شورایعالی شهرسازی بمنظور ایجاد هماهنگی بین مؤسساتی که در امر معماری و شهرسازی فعالیتهای تحقیقاتی طراحی و اجرایی دارند مورد تأیید قرار گرفت و لزوم همکاری و تقویت آن پیشنهاد می‌گردد.

۳ - توصیه می‌گردد که بمنظور اجرای ضوابط و مقررات صحیح و منطقی که معیارهای حساب شده‌ای برای احداث ساختمانها بدست دهد نسبت به تهیه و تصویب آئین‌نامه‌های ساختمانی اقدام لازم بعمل آید.

۴ - پیشنهاد می‌گردد بمنظور اجرای صحیح برنامه‌ریزی و

لازم است. بخش خصوصی باید تشویق به سرمایه‌گذاری شود. در تشویق بخش خصوصی مخصوصاً باید تجهیز پس‌اندازها و تدوین مقررات، واحدی برای تأسیس صندوق پس‌انداز مسکن در تمام سیستم بانکی کشور و استفاده از کمک بهره برای جلب سرمایه‌ها و کمک به شرکتهای پس‌انداز وام مسکن و تسهیلات و معافیت مالیاتی برای آن قسمت از درآمد مؤسسات ساختمانی که مجدداً در خانه‌سازی سرمایه‌گذاری می‌شود و پرداخت جوایز به افراد طبقات کم درآمد که از محل درآمدهای خود به تهیه مسکن می‌پردازند و امثال آن توجه شود.

۵ - مسائل اجرایی

۱ - برای استفاده از تکنولوژی جدید و تحقیقات درباره مصالح ساختمانی و روش‌های اجرایی ساختمانها تأسیس یک مرکز تحقیقات و مطالعات ساختمان و خانه‌سازی لازم و مفید بنظر می‌رسد.

۲ - اجرای برنامه‌های وسیع خانه‌سازی مستلزم ایجاد مکانیسم‌های لازم از قبیل ایجاد مؤسسات خانه‌سازی وابسته به بخش دولتی و خصوصی برای طبقات کم درآمد بوجود آمدن شرکتهای بزرگ خانه‌سازی برای سایر طبقات می‌باشد. این مؤسسات و شرکتهای باید از حمایت کافی دولتی برخوردار شوند. مخصوصاً اطمینان داشته باشند که هر سال تعداد کافی عملیات ساختمانی متناسب با سرمایه و تشکیلات و تجهیزات خود خواهند داشت.

۳ - مسئله صنعتی کردن ساختمانها بطور کلی از لحاظ آتیه بسیار جالب می‌باشد و باید از هم اکنون مورد توجه قرار گیرد تا شرایط صحیح اقتصادی و اتخاذ این روشها در کشور ایران مشخص و معین شود و اختلاف نظرهای موجود رفع گردد.

۴ - اجرای یک برنامه صحیح خانه‌سازی البته مستلزم ترتیب کادر و کارگران ماهر در رشته‌های مختلف می‌باشد آموزش لازم باید به تناسب برنامه‌های انسانی در سطح استانها انجام پذیرد.

۵ - تشویق و کمک به سرمایه‌گذاران بخش خصوصی جهت ایجاد کارخانجات تولید مصالح، بخصوص در شهرهای بزرگ و قطبهای توسعه از طریق اعطای وام و غیره.

۶ - چون اجرای صحیح و سریع برنامه‌های وسیع خانه‌سازی مستلزم به کار بردن روشهای علمی مدیریت می‌باشد، لذا توجه به تعلیم این روشها به مسئولان اجرایی ضرورت تام دارد و چنین به نظر می‌رسد که مؤسسات خصوصی ساختمانی و سندیکای پیمانکاران باید در این کار مقدم شوند.

◆ قطعنامه سمینار تداوم حیات در بافت قدیم شهرهای ایران دانشگاه علم و صنعت تهران - ۱۳۶۷

دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران، ضمن قدردانی و تشکر از کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی شرکت‌کننده در سمینار و تمامی کسانی که به نوعی در برگزاری این همایش پرشور و موفقیت‌آمیز یاری و مساعدت نمودند، پس از جمع‌بندی نظریات و آراء ارائه شده نتیجه آن را به شرح زیر تنظیم و تدوین نموده است.

۱ - بافت قدیم در شهرهای قدیمی ایران، مناطق و محلات قابل توجهی را شامل می‌شود که ارزنده‌ترین آثار تاریخی و موارث فرهنگی را در خود جای می‌دهد. گرچه برخی از این آثار در سطح جهانی واجد ارزش می‌باشند، اما متأسفانه همین بافت‌ها بسیار فرسوده شده و در بسیاری از موارد سکونتگاه مردم تهی دست شهری یا جنگ‌زدگان بی چیز و مهاجرین دیگری شده است. ساکنین بافت قدیم امید به بهبود و تغییر محیط کالبدی خود را کاملاً از دست داده‌اند، به ویژه اینکه مسئله بارها و بارها توسط مسئولین محلی مطرح ولی بلا جواب مانده است، لذا بافت قدیم نه تنها بصورت مسئله‌ای کالبدی، بلکه معضلی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی درآمده است، که نمی‌توان بدون توجه به جامعیت آن و یا با فعالیتهایی انفعالی و سنجش نشده از آن گذشت. لهذا سمینار توجه مقامات و مسئولین مملکتی را به اهمیت فرهنگی معنوی و اقتصادی موضوع و عوارض و نابسامانیهای اجتماعی مبتلا به بافتهای قدیمی جلب نموده، و خصوصاً خواستار حمایت‌های قانونی و حقوقی از طرحهای حفاظتی - بهسازی مربوطه است.

۲ - سمینار توجه کلیه نهادهای فرهنگی، تبلیغاتی و ارتباطی به ویژه وزارت ارشاد اسلامی، صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران و سایر رسانه‌های گروهی را به اهمیت مشارکت کلیه اقدار مردم در حفاظت و احیاء محیط زیست به ویژه محیط مسکونی خود جلب نموده و توصیه می‌نماید رسانه‌های مزبور با توجه به نقش حساس ارتباطی در این زمینه فعالیت‌های پی‌گیر و جدیدی را در برقراری رابطه بین مؤسسات مسئول و مردم آغاز نمایند.

طراحی محیط در سطوح مختلف مملکتی نسبت به تهیه و تدوین قوانین لازم و تصویب آن اقدام لازم بعمل آید.

۵ - سرعت پیشرفتهای اقتصادی و فعالیتهای عمرانی و گسترش شهرها ایجاب می‌نماید هم زمان با برنامه‌های دراز مدت، برنامه‌های قابل اجرای کوتاه مدتی نیز تنظیم و ارائه گردد.

۶ - با توجه به اینکه در امور مربوط به معماری و برنامه‌ریزی طراحی محیط، علوم مجاور تأثیر به‌سزایی دارند لزوم توجه هرچه بیشتر کلیه معماران و شهرسازان و برنامه‌ریزان را به این امر توصیه می‌نماید.

۷ - با توجه به علوم مجاور و سازنده و شکل‌دهنده محیط انسانی توصیه می‌شود که مؤسسات آموزشی کشور نسبت به ترتیب نیروی انسانی لازم با توجه به مقیاس برنامه‌های آتی کشور در برنامه‌های خود تجدیدنظر لازم بعمل آورد.

۸ - لزوم آموزش عمومی در جهت آشنایی مردم با مسائل شهرسازی و معماری که به پیشرفت عملیات عمرانی کمک می‌نماید توصیه می‌گردد.

۹ - نظر به سرعت فعالیتهای عمرانی و توسعه سریع جمعیت بمنظور حفظ بافت قدیمی و نگهداری آثار باستانی با ارزش شهرهای کشور پیشنهاد می‌گردد، این گونه شهرها به ترتیب اولویت مورد مطالعه قرار گرفته و جهت تهیه طرح جامع برای آنها اقدام سریع بعمل آید.

۱۰ - بررسی و مطالعه موضوع زمین در رابطه با احتیاج به مسکن و برنامه‌ریزی‌ها در سطوح مختلف بمنظور تأمین هدفهای طرحها تأمین مسکن در مراحل مختلف اجرایی توصیه می‌شود.

۹ - با توجه به مسائل مطروحه و با توجه به تجربیات فعالیتهای مرمت ابنیه و بافت به ویژه در طول دو دهه اخیر تشکیل یک مرکز مطالعاتی و پژوهشی در سطح عالی جهت نیل به اهداف مربوط به تداوم حیات در بافت قدیم شهرهای ایران ضروری به نظر می‌رسد. اهداف، چشم‌انداز، تشکّل و نحوه فعالیت این مرکز پژوهشی علمی - فنی را می‌توان به ترتیب زیر مطرح نمود.

الف - هدف

دستیابی به نگرش و بینش و چهارچوب صحیح نسبت به موضوع با توجه به جمیع جهات فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، طبیعی و کالبدی و مسائل مربوطه و تبلیغ صحیح آن در سطح کلی.

ب - چشم‌انداز عمومی و قابل انتظار

رسیدن به رهنمودهای علمی و اجرایی منطقی، گویا و سنجش شده‌ای که برخی از آنها را می‌توان ذیلاً عنوان نمود.
۱ - تشکیل آرشیو، بعنوان مرکز اسناد از کلیه مدارک و رولوه‌های مربوطه در مرکز مزبور.

۲ - شناخت و معرفی زمینه‌های الگویی به منظور استفاده از نمونه‌های جدید در طرحهای شهرسازی و معماری کشور.

۳ - تشویق بهترین پژوهشگران و طراحان در بافت قدیم.

۴ - همایش ملی و بین‌المللی محققان و کارشناسان و دستگاه‌های ذریبط به منظور تبادلات فرهنگی ثمربخش و کاربردی در امور مرمت و احیاء ابنیه و بافتهای قدیمی.

۵ - پیش‌بینی و اختصاص جایگاه مناسب برای امور مرمت و احیاء ابنیه و بافتهای قدیم در طرحهای آمایش ملی و منطقه‌ای.

۶ - اتخاذ سیاستهای اجرایی خاص که روند مرمت و احیاء و آماده‌سازی بافت قدیم را جهت هماهنگی با نیازهای جدید در چهارچوب امکانات مالی، فنی و قانونی کشور تسهیل نماید.

۷ - تهیه برنامه‌های کوتاه مدت و بلندمدت جهت بررسی مسائل و تعیین روش مناسب جهت مداخلات ضروری.

۸ - نقد و بررسی تجربیات مرمت و احیاء در سایر کشورها و اتخاذ سیاست مستقل مرمت و احیاء

۳ - سمینار تشکیل نهادهای جدیدی، جهت پیشبرد و تسهیل فعالیتهای مربوط به امور اجرایی و تحقیقی در بافتهای قدیم را ضروری دانسته و همچنین تجربیات انجام شده تشکیلاتی از قبیل شهرداری بافت قدیم، دفتر بهسازی بافت قدیم و غیره را به منظور دستیابی به نتایج بهتر در خور تعمق و بررسی می‌داند.

۴ - سمینار، فعالیتهای وزارت مسکن و شهرسازی، سازمان میراث فرهنگی، وزارت کشور و شهرداریها را در زمینه احیاء، مرمت و بازپرداخت تک بناها و بافتها و خصوصاً تجدید حیات آنها را با اختصاص عملکردهای جدید و مورد نیاز تأیید می‌نماید.

۵ - سمینار از مصوبه شماره ۵۹۸۳۰ / ت ۵۴۶ مورخ ۶۷/۷/۲۳ هیأت محترم وزیران در خصوص حفظ و احیاء و استفاده از بناهای قدیمی، تشکر و قدردانی می‌نماید.

۶ - سمینار، اصل تهیه طرحهای مرمت و احیاء بافتهای قدیم در رابطه با طرحهای جامع و تفصیلی شهرها را تأیید نموده و خواهان بررسی و جمع‌بندی نتیجه تجربیات چند ساله گذشته از طرف دست اندازکاران اینگونه فعالیتهای می‌باشد.

۷ - سمینار، خواستار همکاری تنگاتنگ وزارت مسکن و شهرسازی، سازمان میراث فرهنگی، وزارت کشور، وزارت برنامه و بودجه در اجرای طرحهای مربوطه است. و پیشنهاد تشکیل شورای هماهنگی نهادهای مزبور را در مراکز استان و شهرستانها دارد.

۸ - به نظر می‌رسد دانشگاهها می‌توانند در کادر موافقتنامه‌های علمی و فرهنگی در همکاری با نهادهای اجرایی مربوطه در کلیه مراحل تحقیق، طراحی و نظارت اجرایی در بافتهای قدیم نقش مؤثر و تعیین‌کننده‌ای داشته باشند.

۲- استفاده مطلوب از موقعیتهای شهری موجود در بافت‌های کهن شهری، می‌تواند زمینه‌ساز رشد شهر از درون باشد، رشدی همه جانبه و در همه سطوح.

هویت

۱- شهر خود کلّیتی است با هویت و شخصیت خاص و مستقل که متفک از اجزای متشکله آن است، هر عنصر و جزئی هویت و شخصیت خویش را دارد و شهر نیز هویت خود را. عناصر و اجزاء شهری در کثرت خویش مستقل هستند و شهر در وحدت خویش موجودی است مستقل. این مهم تا هنوز در دستگاههای اجرایی پذیرفته نشده است و شهر هنوز چون مجموعه‌ای از اجزاء خیابانها و بناها موردنظر است.

۲- حادثه‌ها - چه طبیعی و چه انسان ساخت - نشان داده‌اند که شهر در کلّیت خویش دچار حادثه می‌گردد در حالی که اجزای آن می‌توانند سرپا و برقرار باشند. شهر نه تنها هویتی مستقل، بلکه عملکردی مستقل از اجزای خود دارد. بنابراین، مفهوم شهر از کلیت آن حادث می‌شود و این امری است که سیاستگذاران باید به پذیرش آن تن در دهند و نظام اجرایی آن را بفهمند که شهر، نظامی مستقل دارد و تعریف مجدد آن در گرو دریافت این استقلال عملکردی، هویتی و حتی شکلی است.

۳- هویت شهر زمانی معنا پیدا می‌کند، که تشخیص شهر رخساره بنماید، تشخیصی که ریشه در زمان دارد و سر در تداوم، ریشه در مجموعه‌ای از دانش، فرهنگ، سنت که در زمان چرم بسته‌اند و به شهر چهره و هویتی متفاوت از دیگر شهر داده است. در این صورت است که شهر محل انباشت تجربه شهری و مکان انباشت فرهنگ می‌شود؛ نظام قانونمندی که خود خاطره ساز می‌گردد.

استخوان‌بندی و حیات مدنی

۱- استخوان‌بندی شهر و عناصر متشکله آن، بستری هستند که حیات مدنی و زندگی شهری در آن جریان می‌یابد. این استخوان‌بندی گویا اینک از نظر مکانی، موقعیتی خاص را نشانگر است، ولی از نظر زمانی همیشه در تحول و زایش نو بوده است. هم از این‌روست که احیای بافتهای کهن شهری در گرو احیای استخوان‌بندی و یا ساخت کلی شهر است. احیای استخوان‌بندی کلی شهر و باز زنده‌سازی آن، عملاً به تعریف درباره زندگی شهری منجر می‌شود که این زندگی خود بن مایه جامعه مدنی به شمار می‌آید.

۹- شناسایی و تقویت تکنیکهای بومی، نیروی انسانی بومی و ایجاد فرصتهای اشتغال، سرمایه‌گذاری لازم و تشویق اقتصاد محلی بافت قدیم.

۱۰- تقویت و تشویق بخش تولید مصالح بومی و غیر ارزشزیر جهت تعمیر و احیاء شهرهای قدیمی و ایجاد بافتهای جدید.

۱۱- شناخت تفصیلی نحوه مشارکت مردم و همکاری آنها در احیاء بافتهای قدیم و تنظیم آئین‌نامه‌های مشخص در همین رابطه.

◆ خلاصه‌ای از جمع‌بندی همایش تخصصی بافتهای شهری^(۲)

سازمان ملی زمین و مسکن

مشهد - خرداد ۱۳۷۶

ویژگی و ارزش بافت کهن

۱- بافتهای کهن شهری ثروت ملی محسوب می‌شود و نسل حاضر تنها نسلی نیست که از آن بهره می‌گیرد. بخشی از این ثروت به آنانی که آن را آفریده‌اند، و بخش اعظم آن به نسلهای آتی، تعلق دارد.

۲- تدوین و تعریف ارزشهای فرهنگی، شکلی، تاریخی و اجتماعی موجود در بافتهای کهن شهری، بدانگونه که بتوان این ارزشها را به ارزشهای معاصر و امروزی تبدیل کرد، ضروری است. بحث در تعریف مجدد رسوم ارزشهای کهن است. این بدان معنا است که ارزشهای جدید و پویایی مدون گردند و خلق شوند.

۳- بافتهای کهن شهری، جز ارزش تاریخی دارای ویژگیهای زیر هستند: (۱) به روز نبودن کالبدی فرسوده و نامناسب، سیمای شهری آشفته و نبود راههای ارتباطی مناسب؛ (۲) نبود دسترسیمای لازم برای ماشین؛ (۳) علت برخورداری از تأسیسات و تجهیزات شهری؛ (۴) آشفستگی در ساخت اجتماعی، فرهنگی اکثریت ساکن.

۴- آن چه مهم است، شناخت و دستیابی به ارزش‌هایی است که سازمان کالبدی شهر کهن تبلور عینی آنهاست، کشف زمان طراحی شهری کهن، به منظور معاصر کردن آن کماکان در دستور کار قرار دارد.

توسعه درونی

۱- در شرایط امروز، توجه به بافتهای کهن شهری، تحول و دگرگونی در آنها ضرورتی مطلق است و دستیابی به روشهای متعالی در رشد شهر از درون امری است که در محور کار قرار

۲- فضاهای عمومی شهر، به عنوان مکان تبلور حیات مدنی هر شهر جزء لاینفک استخوان‌بندی کلی شهر است. همانگونه که سلسله مراتب فضاهای شهری، و به تبع آن، تقسیمات کالبدی هر شهر در ارتباطی هماهنگ و همراه با استخوان‌بندی کلی شهر است.

۳- چهره‌پردازی بافت‌های کهن و ساماندهی شالوده‌های قدیمی، خود دو طریقهٔ مداخلهٔ آگاهانه و هشیارانه در سازمان فضایی و استخوان‌بندی به منظور معاصر کردن است. دگرگونی در رابطهٔ فضا و تودهٔ ساختمانی، نتیجهٔ چنین معاصر کردنی است که عملاً ارتقای کیفی فضای شهری را در دستور کار قرار می‌دهد.

۴- تدوین سلسله مراتب شبکهٔ ارتباطی، و دسترسی آن به هر تقسیم کالبدی مطلوب، نتیجهٔ منطقی باز زنده‌سازی استخوان‌بندی بافت‌های کهن شهری است که بر آن است، محورهای انتظام بخش را در سراسر شهر امروزین تدارک ببیند، در این محورها تسلسل و توالی فضاهای شهری با گسستگی و پیوستگی فضاهای قدیم و فضاهای جدید تعریف می‌شود.

مدیریت، برنامه‌ریزی، قانونگذاری

۱- بی‌مهری به بافت‌های کهن شهری که به متروکه شدن این بافتها منجر شده است، سبب گردیده تا همزاد آن در بافت‌های فرسودهٔ پیرامونی شهری رخساره نماید، و شهر را از درون و بیرون دچار مسئله نماید. مسئله‌ای که در دستور کار مدیریت شهری قرار دارد.

۲- دخالت در بافت‌های کهن نیازمند دقت نظر و برنامه‌ریزی دقیق و حساب شده‌ای است که باید متکی بر ویژگیهای مردم‌واری، اقتدار قانونی و پشتوانهٔ مالی باشد:

مردم وار بودن، به معنای مشارکت مردمان در همهٔ سطوح برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری، و اجرا است.

اقتدار قانونی، یعنی انجام طرح در چارچوب مدیریت‌های مقتدر و قانونمند که بتواند در عین استفاده از ابزارهای قانونی و مقررات روشن، به خواستهای واقعی مردم نیز پاسخ گوید. پشتوانهٔ مالی، برای تحقق طرح‌های نوسازی نقشی حیاتی دارد، این نقش تا زمانی که رشد شهر از درون به یک قاعده کلی تبدیل نشده باشد، نیازمند سرمایه‌گذاری از سوی بخش دولتی و عمومی است.

۳- نیاز به یک سازمان مجری متخصص و مسئول برای نوسازی شهری در دستور کار قرار دارد. هماهنگی و همسویی بین این سازمان و شهر دارها امری است که می‌تواند رشد درون‌زا و توسعهٔ شهر از درون را ممکن سازد.

۴- استواری جامعهٔ مدنی و جامعهٔ شهری بر قانون و مشارکت شهروند پایه دارد و این امری است که باید از سوی مجریان و متولیان امور شهری درک شود. رعایت قانون در برنامه‌ریزی، طراحی، تصمیم‌گیری و اجرا از سویی، و مشارکت مردم در همهٔ سطوح تا انتخاب مدیریت شهری از دیگر سوی، در دستور کار قرار دارد.

۵- برانگیختن حساسیت عمومی به بهسازی بافت‌های کهن شهری، اکنون حادث شده است؛ امروزه نیاز به تدوین و تنسيق مدیریت مداخله، احساس می‌شود. رفع مشکلات نظام‌های شهری، راهیابی برای افزایش عملکرد شهرها، جلب مشارکت مردم، رعایت حقوق شهروندان، ایجاد جامعهٔ مدنی، ایجاد تأسیسات و تجهیزات شهری معاصر و بهبود کیفیت شهر در کلیت آن در دستور کار مدیریت قرار خواهد داشت.

مداخله در بافت

۱- بافت کهن شهری تنها در سازمان کالبدی آن خلاصه نمی‌شود، آنچه در این بافتها معنا دارد، ارزشهای فضایی است که نسلها با رفتارهای اجتماعی - فرهنگی خویش به آن تبلور بخشیده‌اند. تجربهٔ شهر است که ارزش دارد و نه چارچوب کالبدی آن، بنابراین، نوسازی شهری امری است همه‌جانبه و چند سویه که نمی‌تواند تنها به بهسازی کالبدی خلاصه گردد.

۲- نوسازی شهری در مراکز کهن شهری می‌تواند رابطهٔ مردم را با گذشتهٔ خویش به نحوی ملموس برقرار کند؛ گذشته‌ای که امروز دگرگونی آن است و نه تکرار آن. طرح‌های نوسازی شهری در پی آن است که بر مسایل شهری با کمک نظام‌های مدیریت شهری پاسخ گوید.

۳- نوسازی شهری قبل از هر چیز امری اجتماعی است؛ به عبارتی دیگر، انتخاب روشها و گزینه‌های مناسب می‌تواند خطر دگرگونیهای اجتماعی ناشی از جابجایی را کاهش دهد و به جای سودآوریهای اقتصادی، سودمندیهای اجتماعی را پی‌گیرد.

۴- نوسازی شهری عملاً به ساماندهی سازمان فضایی - کالبدی می‌انديشد، حال آنکه آنچه در واقع باید مد نظر باشد، نوسازی اجتماعی است. در نوسازی اجتماعی است که احساس تعلق به مکان معنا پیدا می‌کند و مکان هویت می‌یابد. امری که بسیاری موارد در جابجایی‌های ناشی از شهرداری تعویضی نادیده انگاشته می‌شود.

۵- جابجایی موردنظر نوسازی شهری، قبل از آنکه امری اختیاری باشد، جنبه‌ای اجباری یافته است که می‌تواند طیفی از اخراج تا اقدام خودانگیخته یا اختیاری را در خود داشته باشد. مردمی که با پرداخت غرامت مطابق میل خود نیز

موافقت دادند، در واقع مجبور به جابجایی هستند.

۶- شهرسازی تعویضی، علی‌الاصول، گاه با پرداخت غرامت و گاه بی‌هیچ پرداختی، هیچگاه به مکان آتی اخراج شدگان از کاشانه کهن نمی‌اندیشد، و به همین دلیل نوسازی شهری در درون شهر به شکل‌گیری ساخت و سازهای بی‌شکل، بی‌هویت، بی‌رویه و بی‌مکان در حومه‌ها می‌انجامد.

۷- در جابجایی‌ها و شهرسازی تعویضی، این دیوارها و کالبدها نیستند که فرو می‌ریزند، بلکه سازمان اجتماعی - فرهنگی است که از هم پاشیده می‌شود؛ به همان اندازه که برپا ساختن دیوارهای نو ساده است، برپاداشتن سازمان اجتماعی دشوار خواهد بود.

۸- گسستگی اجتماعی ناشی از این فروریزی، عملاً به ناهنجاریهای رفتاری، روانی، شغلی، هویتی و... می‌انجامد؛ وقتی که نوسازی شهری، کالبدی بدهنچار را در درون شهر تدارک می‌بیند و مردمان دیگر با اختیار به جابه‌جایی در آن تن در می‌دهند، مردمان رانده شده از این درون، فضایی پریشان حال را در برون شهر تدارک می‌بینند.

۹- دیدگاههای مشروحه در نوسازی شهر کهن عبارتند از:

۱) فرهنگ‌گرا، عاطفی و احساسی و در بسیاری موارد

همخوان زده به روزگار کهن، هیچ دگرگونی در سازمان فضایی بافتهای کهن را نمی‌پذیرد، زمان را در مکان حبس می‌کند به دگرگونیهای زمان بی‌اعتنا می‌ماند.

۲) نوگرا، بی‌اعتبار به آنچه موجود است، تحول و تطور را در دگرگونی افراطی می‌بیند؛ سازمان فضایی کهن را غیرمعاصر تلقی می‌کند، مکان را فراموش می‌کند و انقطاع با گذشته را حتمی می‌داند.

۳) میانه، عاطفی، اما معتقد به دگرگونی در سازمان فضایی به منظور انطباق مکان با زمان؛ تحول و تطور را در دگرگونیهای مداوم می‌بیند، تداوم گذشته و آینده را در حال جستجو می‌کند.

۴) مردمان که با تحیر به آنچه بوده است و آنچه به عنوان فضای شهری معاصر عرضه می‌شود می‌نگرند؛ در حیرت بین آنچه به عنوان فضای سنتی به آن دل بستگی دارند. و آنچه به عنوان فضای نو بدان خو گرفته‌اند، و نیز در حیرت از شکاف بین گفتار مدیران شهری و صاحبان حرفه و کردار آنان.

۱۰- آنچه در نوسازی شهری مورد سؤال قرار می‌گیرد مفهوم مرکز است؛ مرکز کجاست و چه شاخصهایی برای تعریف آن موردنیاز است. مراکز بین شهری دارای حوزه‌های متفاوت و ناهمگون‌اند. لازم است مفهوم مرکز در کلیت شهر امروزی تعریف شود.

۱۱- نوسازی شهری می‌تواند در عین اندیشیدن به مجموعه بخشهای مرکزی شهر، اقدامات اجرایی خود را در هسته‌های شهری تدارک ببیند. هسته‌هایی که علی‌الاصول عناصر هویت دهنده سازمان کالبدی شهر را در خود دارند.

۱۲- شهر موجودی زنده است و هرگونه مداخله‌ای باید در مفهوم این زندگی، معنا شود. مداخله در این حالت به سوی حمایت و هدایت جهت خواهد گرفت، و نیاز بدان دارد که همراه با یارانه باشد تا بتواند فضای مسکونی از دست رفته را مجدداً احیاء کند.

۱۳- تملک زمینهای گسترده درون شهری که در روزگار پیش جزء کاربریهای عمده برون شهری به حساب می‌آمده‌اند، می‌توانند نقاط عزیمت طرحهای نوسازی شهری باشند. به این اعتبار که زمین قابل ساخت را نه در برون، که در درون شهر باید جستجو کرد.

۱۴- بین دخالتهای بازدارنده و دخالتهای فعال تفاوت وجود دارد. ولی در هر دو حالت گستره مداخله تعیین کننده است و باید بین حوزه مداخله غیرمستقیم در گستره‌ای وسیع‌تر و حوزه مداخله مستقیم در محدوده‌ای کوچک، تفاوت قائل شد. در عرصه اول، مداخله تا مقیاس طرح تفصیلی پیش خواهد رفت، و در عرصه دوم میزان مداخله از طرحهای اجرایی تا اجرا شکل خواهد گرفت.

۱۵- نکته مهم از این قرار است که بتوان نظارت و مراقبت کامل و دقیقی بر ساخت و سازها داشت. ضوابط ساخت و ساز باید به گونه‌ای تنظیم شود که بتواند معماری و معماری شهری شایسته و بایسته‌ای را تدارک ببیند. مقیاس خردساخت و ساز نمی‌تواند مخمل چنین امری باشد. همانگونه که مقیاس کلان ساخت و ساز نیز سرمایه‌ای کلان را می‌طلبد که عملاً میسر نیست، بنابراین طراحی شهری در نوسازی شهری علی‌الاصول مقیاس میانی را می‌طلبد.

۱۶- تطبیق فناوری جدید حمل و نقل، یا سازمان فضایی کالبدی شهر کهن، از نکات عمده رویارویی شهرسازی امروز ماست که بر آن است هم از این فناوری و نقش اتومبیل سود برد و هم هویت و شخصیت بافتهای کهن را پاس دارد.

۱۷- زمان و مکان در ارتباط با شبکه و سیستم می‌توانند بدون هیچ‌گونه مداخله سنگینی، بافتهای کهن را در مقابل آمد و شد امروزی معاصر کنند. استفاده بجا از ظرفیتهای موجود

شبکه، طراحی مسیرها و محدوده‌های ویژه شبکه حمل و نقل کالا، شبکه توقفگاهها، نظام رفت و آمد عمومی، گسترش خدمات ارتباطاتی و ... می‌توانند نگرش دیگر نوسازی شهری را سبب گردد.

مشارکت

۱- دخالت در بافتهای کهن شهری، دخالت در بافتی زنده است که بدون مشارکت مردمان، رد به جایی نمی‌برد. مشارکت تعبیری متفاوت پیدا کرده است که اغلب آنها در واقع سوء تعبیر است. مشارکت یعنی شرکت فعال مردمان در حیات مدنی خویش، در همه ابعاد اقتصادی - اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و ...

۲- در برخورد با بافتهای کهن، هنوز تعریف روشنی از مشارکت وجود ندارد و عمده‌تأ بر مبنای مشارکت اقتصادی - مالی و ایجاد ارزش افزوده و سودآوری پایه دارد؛ بی هیچ اندیشناکی در مرور ساخت اجتماعی - فرهنگی افراد جامعه‌ای که در آینده در این مکانها سکنی خواهند گرفت.

۳- مشارکت به معنای همکاری چند سویه، بین بخش دولتی (اغلب نا منقطع در ضوابط، قوانین، معیارها و مقررات)، بخش خصوصی (اغلب سودطلب، گریزگر از قانون و ضوابط و مقررات و ...) و بخش عمومی یعنی مردم و نهادهای مردمی (اغلب ناتوان در سازماندهی اجرایی و مالی، نوآور، منعطف و ...) می‌باشد و این میسر نخواهد شد جز از طریق دگرگونی در نظام بی‌انعطاف دولتی، نهادینه کردن بخش خصوصی، اعتبار یافتن بخش عمومی.

۴- مشارکت، بسیج نیروهای خفته و بالقوه مردمان برای دامن زدن به امر توسعه درون جامعه است. توسعه‌ای در تمام سطوح، دوایر آموزش و بسیج تصمیم‌گیرندگان، برنامه‌ریزان، طراحان و مردم، از نکات اساسی مشارکت به شمار می‌آیند. بدان منظور که آشنایی و خویشی هرچه بیشتر بین حکومت‌کنندگان و حکومت‌شوندگان فراهم آید، و در این حالت است که خود اتکایی و خودباوری در میان مردم جرم می‌بندد و به بار می‌نشیند.

۵- مشارکت، نوعی رفتار اجتماعی است که بستگی به نوع شهروند و نقش او در جامعه مدنی دارد. این رفتار را می‌توان به گونه‌های زیر تعریف کرد.

۱- ۵ - قهری و اجباری و یا طبیعی؛

۲- ۵ - مشارکت ارادی که در شکل‌گیری جامعه مدنی

نقشی پایه‌ای دارد.

۳- ۵ - مشارکت برانگیخته که در به ثمر رسانیدن هدفهای مشخص توسعه‌ای به کار گرفته می‌شود؛

۴- ۵ - مشارکت خود بخودی، که علی‌الاصول در حسابهای در خود صورت می‌گیرد و کارکرد اجتماعی محدودی دارد؛

۵- ۵ - مشارکت تحمیلی که عملاً در نظامهای خودکامه رخ می‌دهد.

۶- مشارکت برانگیخته به این منظور صورت می‌گیرد که نوعی فرهنگ مشارکتی را پایه گذارد و حرکت اولیه را به یک سنتی اجتماعی تبدیل کند.

این مشارکت می‌تواند به سه گونه تحمیلی، ابزار اقتصادی و ارزشی بروز پیدا کند. انگیزه مشارکت می‌تواند به شیوه‌های گوناگون ترویج، مددکاری، اصلاح و بهبود به وجود آید و ترغیب شود.

۷- باید دریافت که جز با مشارکت شهروند هیچ‌گونه حرکتی کارساز نخواهد بود. شهر امروز بیش از هر زمانی نیاز به اعمال قانون دارد و اولین شرط این امر جلب مشارکت شهروند از طریق شرکت در مدیریت شهری است.

۸- شهر ظرفی است که شهروندان با روابطشان، نیازهایشان، خواسته‌هایشان، سلیقه‌ها و ... مطروف آن هستند. حقوق شهروندی، حس امنیت و ایمنی، حس از خود بودن و با خود داشتن، حس با خود بودن و در عین حال با دیگران زیستن و ... همگی فضایی را در شهر می‌سازند که می‌توان آن را حیات مدنی خواند؛ در چنین حیاتی است که رابطه‌ای مستقیم بین جسم و جان، و بین کالبد و روان شهر برقرار شود. این رابطه مستقیم، و آن حیات مدنی و زندگی شهری زمانی معنا پیدا می‌کند که مدیریت شهری، شهروند را به عنوان اصلی‌ترین و اساسی‌ترین عنصر در برنامه‌ریزی، طراحی، تصمیم‌گیری و مدیریت به حساب بیاورد.

۹- ترس از دگرگونی‌های دیوانی و اختیار کردن روش نو و منعطف، دیوان‌داران را به مقابله با مفهوم مشارکت وامی‌دارد و امر تعاون اجتماعی را به گونه‌ای یکسویه مطرح می‌کند.

۱۰- تشتت و تفرق سازمانهای مردمی، فشار گروههای ذی‌نفع و با نفوذ، ناتوانی اقتصادی و مالی مردم برای سرمایه‌گذاری در امور شهری و ... نیز از عناصر بازدارنده مشارکت هستند.

◆ خلاصه‌ای از جمع‌بندی سمینار مبانی مداخله

در بافتهای شهری

شرکت عمران و بهسازی شهری^(۳)

تهران - خرداد ۱۳۷۸

۱- مبانی و مفاهیم نظری

۱-۱) تدوین مبانی نظری و تئوری مداخله ضرورت کامل دارد.

۱-۲) ادبیات مداخله در حال حاضر در میان دست‌اندرکاران و کارشناسان و مردم، یکدست و توسعه یافته نیست. در نتیجه، اختلاف در لفظ و نظر توأم وجود دارد. استفاده از ادبیات و تجربیات جهانی در این مرحله می‌تواند کمک مؤثری برای حل مشکل باشد.

۱-۳) برای دستیابی به پاسخ روشن و عملی و علمی بسیاری از سؤالات باید کارهای پژوهشی توأم با پروژه‌های اجرایی پیشرو انجام گیرد.

۱-۴) بررسی نتایج بدست آمده از تجربیات گذشته کشور اعم از نتایج حاصله از پروژه‌های اجرایی مداخله و یا فعالیتهای علمی نظیر همایشها و غیره ضرورت کامل دارد.

۲- توسعه

۲-۱) مداخله در بافت باید با توجه به استراتژی توسعه پایدار انجام پذیرد.

۲-۲) ضمن توجه به حفظ خصوصیات ارگانیک و زنده طبیعی برخی از بافتهای شهری باید به ضرورتهای ناشی از توسعه شهرنشینی در عصر حاضر نیز توجه کافی مبذول گردد.

۲-۳) سرمایه‌گذاری روی بافتها از جهت توسعه اقتصاد شهری باید مورد توجه قرار گیرد و از هرگونه سودجویی مقطعی و موردی باید پرهیز شود.

۳- هویت

- برای حل مسایل مربوط به عمران کالبدی بافتها باید به موضوع بحران هویت در معنی عام آن توجه کافی مبذول گردد.

۴- قانونگذاری

- در بخش ضوابط و مقررات و قوانین مداخله، کمبودهایی وجود دارد که باید به آن پرداخته شود.

۵- مشارکت

۵-۱) مشارکت مردمی از دیدگاههای مختلف دموکراسی و جامعه مدنی - و از دیدگاههای مختلف راهبردی و اقتصادی و اجتماعی واجد اهمیت است. این مهم باید در مراحل مختلف طرحهای مداخله مورد توجه قرار گیرد.

۵-۲) مداخله از طریق مشارکت مردمی به عنوان یک روش پیشرفته و مترقی باید مورد توجه قرار گیرد.

۶- مداخله در بافت

۶-۱) اهداف مداخله باید به روشنی تبیین و طبقه‌بندی گردیده و اولویتها تعیین شود.

۶-۲) بافتهای شهری دارای پویایی تاریخی هستند که در طرحهای مداخله باید به آن توجه کافی مبذول داشت.

۶-۳) رویکرد به بافت نمی‌تواند جدا و یا مغایر رویکرد کلی به شهر باشد.

حفظ وحدت و انسجام در رویکرد به مقولات مختلف شهری ضروری است.

۶-۴) نظر به تنوع موارد و مصادیق از تهیه یک نسخه واحد برای مداخله در بافتهای شهری باید پرهیز شود.

۶-۵) پرهیز از کالبدگرایی افراطی و توجه به بنیانهای اجتماعی - اقتصادی - فرهنگی و ... در پروژه‌های مداخله باید

دومین سمینار زیور معماری

مورد توجه قرار گیرد. به بیان دیگر مداخلات کالبدی باید به مداخلات جامع الاطراف مبدل شود.

۶-۶) در برنامه‌های مداخله باید به رابطه توسعه و حفاظت منابع توأم توجه شود. این منابع شامل منابع طبیعی - تاریخی - اجتماعی - اقتصادی - فرهنگی و غیره است.

۷- امور اجرایی و سازماندهیها

۷-۱) وجود یک بخش عمومی فعال از قبیل شهرداریها - شوراهای شهر - سازمانهای مردمی - و ... در امر مداخله ضرورت دارد.

۷-۲) با توجه به کمبود تخصصهای مورد نیاز در امر مداخله، ضروریست سازمان کاری مناسب جهت طراحی و اجرا پیش‌بینی گردد.

◆ مروری کوتاه بر نتایج همایشها

نخستین کنگره بین‌المللی معماران ایران، در توصیه‌های خود بر درک، نگهداری، و ترکیب بناها و مجموعه‌های ارزشمند با بافت معاصر جامعه ایرانی، و محیط کالبدی و مادی آن تأکید و ضرورت حفظ و تجدید حیات الگوها و نظام ارزشمند منطقه‌ای و شهری را گوشزد کرد. توصیه‌های کنگره در جهت تحقق این امر، انجام برنامه‌های مطالعاتی و تحقیقاتی را نیز در بر می‌گرفت که به گسترش شناخت کیفی و کمی، و درک انسان و محیط او انجامد و تبادل برنامه‌های بین دانشکده‌ها و دانشگاهها را میسر کند.

سال بعد، در آذرماه ۱۳۵۰، قطعنامه سمینار مرمت بناها و شهرهای تاریخی، حفاظت و مرمت بناها و شهرهای تاریخی را فراتر از موضوعی فنی و فرهنگی دانست و با تشخیص نقش آن در توسعه کشور، وظایف و تعهداتی را برای مسئولان به رسمیت شناخت. پیرو این نکته، تدوین مقررات و ضوابط محدودکننده مداخله‌ها و تغییرات آزادانه در مراکز تاریخی، و

پیروی هرگونه مداخله در درون، و مجاورت بافت‌های قدیمی از آنها، تا زمان تهیه و تصویب طرحهای جامع و تفصیلی مربوطه، ضروری دانسته، و تأسیس مؤسسه‌ای متشکل از متخصصان مرمت و حفاظت شهرهای تاریخی، و صاحب‌نظران به منظور نظارت بر کلیه فعالیت‌هایی که برای بهبود وضع مراکز تاریخی صورت می‌گیرد، همچنین تصویب طرحهای تفصیلی پیشنهاد شد. افزون بر اینها، سمینار خواستار تأسیس مرکزی تحقیقاتی مرکب از متخصصان دانشگاهها و کلیه نهادهای دولتی دست‌اندرکار شد.

در پی تصمیم اولین کنگره بین‌المللی معماران، مبنی بر تشکیل سمپوزیومهای سالانه، نخستین سمپوزیوم معماری و شهرسازی مسکن در دی‌ماه ۱۳۵۰ برگزار شد. تنها اشاره‌ای که در نتایج این همایش به بافت‌های قدیمی شهری می‌شود، در بخش مسائل معماری و شهرسازی است که طی آن حمایت از بافت‌های سنتی تا آنجا که موجب اختلال در نظام شهری نباشد، مطلوب تلقی می‌شود.

در چارچوب برگزاری این نوع سمپوزیومهای سالانه، موضوع دومین سمپوزیوم معماری ایران در اسفند ۱۳۵۱، به معماری امروز ایران اختصاص یافت. در میان دامنه گسترده سخنرانیه‌ها، سخنرانی "احیاء و نگهداری شهر قدیم" به تبیین وضعیت بافت‌های قدیمی شهرهای کشور اختصاص یافت. در این سخنرانی، از میان رفتن شالوده شهر قدیم به واسطه ساخت و سازهای نامطلوب، تعریضها و خیابان‌کشیهای بی‌رویه، انتقال سرمایه، مهاجرت و تخلیه بافت‌های قدیمی از جمله معضلاتی برشمرده شد که گریبانگیر شهرهای کشور است، سپس پیشنهادهایی برای بهبود این وضعیت در قالب احیای مجموعه‌های شهری (و حفاظت از بناها در این چارچوب)، تعیین شعاع نفوذ (آنچه امروزه «حریم» خوانده می‌شود) و تأثیر مجموعه‌های شهری، آموزش عمومی، ساماندهی تأسیسات شهری، مداخله اندیشیده و سنجیده

ایران - تهران - اسفند ۱۳۵۱

پیش از برگزاری چهارمین همایش سیاستهای توسعه مسکن در ایران، وزارت مسکن و شهرسازی (سازمان ملی زمین و مسکن) در خردادماه ۱۳۷۶ به برپایی همایش تخصصی بافتهای شهری اقدام کرد. این همایش را از دیدگاه ترکیب شرکت‌کنندگان، که تلفیقی از معماران و شهرسازان (اعم از مهندسان مشاور و دانشگاهیان)، مدیران دولتی و متخصصان علوم مختلف (آنچه در قطعنامه دومین سمپوزیوم معماری ایران، "علوم مجاور" خوانده شده بود)، نظیر برنامه‌ریزی شهری، جغرافیای شهری، اقتصادی، جامعه‌شناسی، مردم‌شناسی، حقوق و ... بود. در تاریخ

برگزاری این قبیل همایشهای تخصصی می‌توان نقطه عطفی به شمار آورد. جمع‌بندی همایش، ضمن تأکید مجدد بر ضرورت مطالعه و ارزیابی طرحهای تهیه شده، مؤلفه‌های پنجگانه اقتصادی، مدیریتی، تخصصی، حقوقی و مشارکتی را برای امر مرمت شهری قائل، و بحث مشارکت مردمی به صورت یکی از محورهای اصلی مورد بررسی واقع شد. در جایی که همایشهای پیشین بر آموزش عمومی توده مردم در زمینه شهرسازی تأکید می‌ورزیدند، همایش تخصصی بافتهای شهری باز هم فراتر رفت و آموزش و بسیج تصمیم‌گیرندگان، برنامه‌ریزان و طراحان را نیز از شالوده‌های اساسی مشارکت دانست. از دیگر نکاتی که در جمع‌بندی همایش به آنها اشاره شد، لزوم تقویت ادبیات تخصصی و همدان کردن تعریفها میان متخصصان بود.

در سال ۱۳۷۷ پرسشنامه جامعی در وزارت مسکن و شهرسازی، و از سوی شرکت عمران و بهسازی شهری برای برگزاری سمینار مبانی مداخله در بافتهای شهری تنظیم شد. این پرسشها که محورهای مختلف مبانی نظری، تاریخی، مدیریتی، طراحی، اقتصادی و مشارکتی را تشکیل می‌داد، پیش از برگزاری سمینار برای پاسخگویی مدعوین که همچون همایش تخصصی بافتهای شهری، از ترکیب متنوعی برخوردار بودند، ارسال شد. سمینار مبانی مداخله در بافتهای شهری، پس از بررسی و طبقه‌بندی پاسخها، در خرداد ۱۳۷۸ برگزار شد. نتایج جمع‌بندی پاسخهای کتبی پرسشنامه‌های ارسالی و مباحثات حضوری شرکت‌کنندگان، همچنان متوجه ناهمسازی مضمون مداخله در میان دست‌اندرکاران، کارشناسان و مردم، و طرح مشارکت به عنوان سازوکاری ضروری و روشی پیشروانه و مترقی برای مداخله و تدوین مبانی نظری و ضوابط و مقررات مورد نیاز بود.

دولت، و وضع قوانین و مقررات حفاظتی ارائه کرد. نتایج حاصل، به صورت تبصره‌های مرتبط به قانونگذاری، توجه و تربیت نیروی انسانی لازم در زمینه علوم وابسته به این حوزه (علوم مجاور)، لزوم آموزش عمومی مردم در زمینه مسایل شهرسازی و در اولویت قرار گرفتن مطالعه و تهیه طرحهای جامع شهرهایی که بافت قدیمی و آثار با ارزش باستانی را در خود جای داده‌اند، در قطعنامه سمپوزیوم یاد شده منعکس شد.

دوره دوم همایشهای مرمتی و حفاظت از بافت در سال ۱۳۶۷، و با برگزاری سمینار تخصصی تداوم حیات در بافت قدیم شهرهای ایران در دانشگاه علم و صنعت آغاز شد. با وجود گذشت هفده سال از برپایی سمینار مرمت بناها و شهرهای تاریخی، میان قطعنامه‌های این دو سمینار مشابهت‌ها و مشترکات فراوانی به چشم می‌خورد که نشانه تداوم نگرشی واحد است: تأکید بر لزوم هماهنگی، ارتباط و همکاری تنگاتنگ میان نهادهای دست‌اندرکار، و پیشنهاد تشکیل شورا یا مؤسسه ضروری، پیشنهاد تأسیس نهادهای تخصصی به منظور نظارت، تصویب و تسهیل فعالیتهای اجرایی و تحقیقی در بافتهای قدیمی، پیشنهاد پایه‌گذاری مرکز مطالعاتی و پژوهشی به منظور تمرکز یافتن بر بافتهای قدیمی. سمینار تخصصی تداوم حیات در بافت قدیم شهرهای ایران، در تکمیل نتایج سمینار قبلی، در قطعنامه خود بند یا تبصره‌ای را به لزوم بررسی و جمع‌بندی تجربیات سالهای گذشته اختصاص داد.

سرفصل دیگری که برای نخستین بار در قطعنامه سمینار تخصصی تداوم حیات در بافت قدیم شهرهای ایران آورده شد، اهمیت مشارکت کل اقدار مردم در امر حفاظت و احیای محیط مسکونی خودشان بود.

جدول سیر تحول مرمت شهری از دیدگاه قطعنامه‌ها

دوره	عنوان همایش	تاریخ برگزاری برگزارکننده	شیوه نگرش به بافت	شیوه برخورد با بافت	توصیه‌های همایش	سمت‌گیری همایش
دوره اول (۱۳۴۹ - ۱۳۵۵)	۱ - نخستین کنگره بین‌المللی معماری ایران	شهریور ۱۳۴۹ وزارت مسکن و آبادانی	کالبدگرا - آرمانگرا	حفاظت و احیاء	● نظری - آموزش - پژوهش	پس‌ریزی سلسله همایشهای منظم
	۲ - سمینار مرمت بناها و شهرهای تاریخی	آذر ۱۳۵۰ دانشگاه تهران	کالبدگرا - عملگرا	حفاظت و احیاء	● عملی - قانونگذاری - تأسیس نهاد پژوهشی - تأسیس نهاد نظارتی	طرح مسئله حفاظت و مرمت بناها و شهرهای تاریخی به عنوان عاملی مؤثر در توسعه کشور
	۳ - نخستین سمپوزیوم معماری و شهرسازی مسکن	دی ۱۳۵۰ وزارت مسکن و آبادانی	*	گرایش به نوسازی	● عملی - رعایت اصول کلی طرح پیشنهادی در چارچوبهای طرحهای شهری	_____
	۴ - دومین سمپوزیوم معماری ایران	اسفند ۱۳۵۱ وزارت مسکن و آبادانی	کالبدگرا - عملگرا	حفاظت و احیاء	● نظری - آموزش ● عملی - قانونگذاری - مطالعه فرایند طرحهای جامع شهری	طرح لزوم آموزش عمومی مردم درکنار آموزش متخصصان در زمینه مسائل شهری
دوره دوم (۱۳۶۷ - ۱۳۷۸)	۵ - سمینار تداوم حیات در بافت قدیم شهرهای ایران	۱۳۶۷ دانشگاه علم و صنعت	چندسونگر (توجه به ابعاد کالبدی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و ...)	حفاظت و احیاء	● نظری - مطالعه تجربیات پیشین ● عملی - تأسیس نهاد نظارتی - تأسیس نهاد پژوهشی - توجه عامل مشارکت مردم - تشکیل شورای نهادهای دست اندرکار	تکوین رویکرد مدنی به مسئله بهسازی بافت شهری
	۶ - همایش تخصصی بافتهای شهری	۱۳۷۶ وزارت مسکن و شهرسازی	مدنی**	حفاظت و احیاء	● نظری - مطالعه و ارزیابی تجربیات پیشین - آموزش - ساماندهی ادبیات تخصصی ● عملی - توجه به عامل مشارکت مردم	قوی تر شدن رویکرد مدنی به مسئله بهسازی بافتهای شهری با تأکید بر حضور مردم و تمرکز بر مسائل آن
	۷ - سمینار تخصصی میبانی مداخله در بافتهای شهری	۱۳۷۸ وزارت مسکن و شهرسازی	مدنی	حفاظت و احیاء	● نظری - ساماندهی ادبیات تخصصی ● عملی - توجه عامل مشارکت مردم - قانونگذاری	تأکید بر تعریف و تحکیم میبانی نظری مداخله در بافتهای شهری

همایش یاد شده در پنج زمینه زمین و تأسیسات و تجهیزات شهری، معماری و شهرسازی، مسائل کلی و برنامه‌ریزی، اعتبارات و مسائل اجرایی به بررسی مسئله مسکن پرداخته است. به این ترتیب، رویکرد مشخصی برای موضوع بافت سنی قابل استخراج نیست.
منظور از نگرش مدنی، دیدگاهی است که می‌کوشد تمامی جوانب زندگی شهری را در نظر گیرد.

نتیجه گیری

علیرغم اینکه همایشهای تخصصی همواره به محورهای مشترکی چون ضرورت آموزش، پژوهش، مدیریت، قانونگذاری، و نهادسازی دست یافته‌اند. جایگاه مرمت ابنیه و حفاظت از بافتهای قدیمی - تاریخی در همایشهای دو دوره یکسان نبوده است: همایشهای دوره اول، با تمرکز بر ارزشهای کالبدی هسته‌ها و مجموعه‌های شهری، در فحوای سیاست حاکم - نوسازی - به ابنیه و بافتهای قدیمی توجه دارند، در حالی که شرایط پیچیده ناشی از جهش رشد جمعیت شهری، روند فزاینده مهاجرتها، و توسعه و گسترش ناموزون شهرها، در کنار مطرح شدن «نظریه توسعه درونی» (درون زا)، سبب شد تا همایشهای دوره دوم بافتهای قدیمی را به دیده امکانات بالقوه‌ای برای حل بحران موجود بنگرند. در این میان، و تحت تأثیر نگرش جدیدی که با پیروی انقلاب شکل گرفت، نقش منفعل مردم در برنامه‌ها و اقدامات پیشنهاد شده در دوره اول، به نقشی فعال در همایشهای دوره دوم تبدیل می‌شود، تا آنجا که در مشارکت شهروندان و ساکنان بافت‌ها به عنوان رکنی اساسی در احیای بافتها و تجدید حیات شهری مطرح می‌شود، و در ردیف محورهای پنجگانه فوق قرار می‌گیرد.

مرور قطعنامه‌ها و نتایج آنها، این نکته را متبادر می‌کند که نتایج کلی همایشهای برگزار شده یکدیگر را تأیید می‌کنند. این امر از یک سو مبین اعتبار مباحث و محورهای مطرح شده است، و از سوی دیگر، شاید تکرار موضوعات در دوره‌ای سی ساله گرفتار آمدن در چرخه‌ای بسته را نشان دهد. البته، با بسط و گسترش وجوه مختلف شاخه‌های گوناگون علوم شهری، جزئیات تخصصی بسیاری مورد بررسی دقیق متخصصان امر قرار گرفته است. اما، در جایی که نتایج به صورت پیوسته و در قالب فرایندهای اجرایی مشخصی گردآوری نشده باشند، حاصل این مطالعات تنها مجموعه‌ای از واقعتهای نظری ناپیوسته است، لذا برای حل معضلات بافتهای قدیمی کاربردی نخواهد داشت.

از مطالعه جدول سیر تحول مرمت شهری از دیدگاه قطعنامه‌ها، این طور به نظر می‌رسد که در جستجوی روشهای مطلوب برای تحقق طرحهای مرمت شهری، متخصصان در سالهای اخیر، حداکثر نیروی خود را صرف مباحثی غیر از موضوعهای مربوط به کالبد - که دوره‌ای طولانی محور اساسی مرمت شهری به شمار می‌آمد - کرده‌اند. به نظر می‌رسد که چنانچه این توجه به موازنه کلی میان تمام عوامل دست‌اندر کار و تعیین جایگاه هریک انجامد، گامی بلند در تحقق تفکر توسعه پایدار شهری برداشته خواهد شد. در غیر

این صورت، شاید آرزوی دستیابی به کلید حل مسئله بازگشتی به گذشته را در پی داشته باشد.

پی‌نوشت‌ها:

۱- سایر همایشهای برگزار شده که مورد مطالعه قرار گرفتند عبارتند از: نخستین سمپوزیوم بین‌المللی نگهداری بناهای خشتی / بی‌نام، یزد - آذر ۱۳۵۱.

سومین سمپوزیوم معماری ایران / وزارت آبادانی و مسکن، تهران - خرداد ۱۳۵۲.

دومین کنگره بین‌المللی معماری ایران - نقش معماری و شهرسازی در کشورهای در حال صنعتی شدن / وزارت آبادانی و مسکن، شیراز (تخت جمشید) - مهر ۱۳۵۳.

دومین سمپوزیوم بین‌المللی نگهداری بناهای خشتی / بی‌نام، یزد - ۱۳۵۴.

کنگره بین‌المللی زنان معمار / بی‌نام، رامسر - مهر ۱۳۵۵.

اولین سمینار سیاستهای توسعه مسکن در ایران / وزارت مسکن و شهرسازی (سازمان ملی زمین و مسکن)، تهران - مهر ۱۳۷۳.

دومین سمینار سیاستهای توسعه مسکن در ایران / وزارت مسکن و شهرسازی (سازمان ملی زمین و مسکن)، تهران - مهر ۱۳۷۴.

سومین سمینار سیاستهای توسعه مسکن در ایران / وزارت مسکن و شهرسازی (سازمان ملی زمین و مسکن)، تهران - مهر ۱۳۷۵.

اولین همایش ملی مبانی نظری محورهای فرهنگی - تاریخی ایران / قزوین - تیر ۱۳۷۶.

اولین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران / سازمان میراث فرهنگی، ارگ بم کرمان - اسفند ۱۳۷۶.

دومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران / سازمان میراث فرهنگی، ارگ بم کرمان - فروردین ۱۳۷۸.

۲- به کوشش دکتر سیدمحسن حبیبی.

۳- برگرفته از «گزارش کار و جمع‌بندی اولیه نتایج همایش»، که توسط آقای مهندس سید مهدی مجابی در تاریخ ۱۳۷۹/۷/۳ انجام شده است.

کرمان، تصویر هوایی - ناقت فرسوده و روند ساخت و ساز جدید